

#OEFoorumi

Osaamisen ennakointifoorumi/ Sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan ennakointiryhmä

Suositus sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan palveluntuottajien henkilöstön toimintakykyosaamisen vahvistamisesta sekä näiden ammattialojen koulutuspalveluiden tuottajien toimintakykyosaamisen tarjonnan kehittämistä

Opetushallituksen Sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan ennakointiryhmä suosittelee sosiaali- ja terveys- ja hyvinvointialojen (sotehy) palveluntuottajia varmistamaan ja vahvistamaan monialaisen henkilöstönsä osaamista asiakkaiden ja potilaiden toimintakyvyn arvioinnissa, tukemisessa ja seurannassa täydennyskoulutuksella ja muilla kehittämistoimilla.

Osaamisen vahvistamisessa otetaan huomioon sotehy-alan kunkin ammattialan edellyttämät koulutustason yleiset ammattitaito- ja osaamisvaatimukset. Kehittämistoimilla varmistetaan, että sotehy-palveluissa toimivien eri alojen ammattilaisten toimintakykyosaaminen on riittävällä tasolla ja yhdenmukaista.

Toimintakykyosaaminen on osaltaan sotehy-henkilöstön generistä osaamista ja osaltaan ammattialakohtaista spesifiä osaamista¹ (Kuva 1). Toimintakykyosaamiseen tulee kuulua kuhunkin ammattialaan soveltuvasti eri-ikäisten toimintakyvyn arviointiosaaminen, saadun arviointitiedon hyödyntäminen asiakkaan ja potilaan toimintakykyä tukevien palvelujen ja etuuksien suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa sekä toimintakykytiedon rakenteisen kirjaamisen osaaminen.

Ennakointiryhmä suosittelee sotehy-palveluntuottajia tekemään yhteistyötä sotehy-alojen koulutuspalveluiden tuottajien kanssa osaamisen varmistamiseksi ja vahvistamiseksi. Sotehy-koulutuspalveluiden tuottajia suositellaan vahvistamaan eri alojen tutkintopohjaisen koulutuksen ja täydennyskoulutuksen opintosisällöissä toimintakykyosaamista edellä esitetyn mukaisesti. Lisäksi suositetaan, että toimintakyvyn opintokokonaisuuksien sisältöjä sekä saavutettavaa osaamista kuvataan käytännönläheisesti ja selkeästi.

Toimintakykyosaamisen kehittämisessä on tärkeää pyrkiä sotehy-alojen kansallisesti yhdenmukaisiin käytäntöihin ja toimintatapoihin. Yhtenäistä toimintakykyosaamista tukevat Suomen tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehysten tasot (FiNQF)² sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämät toimintakyky sivusto³ ja TOIMIA-tietokanta⁴ sekä TH:n tekemä kansainvälisen toimintakyvyn ja toimintarajoitteiden luokituksen⁵ käytön kehittäminen Suomen toimintaympäristössä. Nämä kokoavat kansallisella tasolla monipuolista, näyttöön perustuvaa tietoa ja suosituksia toimintakyvystä, sen arvioinnista ja arviointitiedon hyödyntämisestä.

¹ Osaaminen 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia. Opetushallitus, Raportteja ja selvityksiä: 2019:3. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/osaaminen-2035> (Viitattu 28.11.2019)

² Opetushallitus: Tutkintojen viitekehukset. <https://www.oph.fi/fi/viitekehys> (Viitattu 28.11.2019)

³ Terveiden ja hyvinvoinninlaitos: Toimintakyky. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky> (Viitattu 28.11.2019)

⁴ TOIMIA-tietokanta. <https://www.terveysportti.fi/dtk/tmi/koti> (Viitattu 28.11.2019)

⁵ World Health Organization. <https://www.who.int/classifications/icf/en/> (Viitattu 28.11.2019)

Osaamisen typologia (OPH 2019*)

Esimerkki: Toimintakyvyn arviointiosaaminen

	Kovat taidot (Hard skills) Teknisiä, työspesifejä taitoja, jotka on yleensä helppo tunnistaa, arvioida ja harjoitella ja jotka ovat läheisesti sidoksissa tietoon	Pehmeät taidot (Soft skills) Ei työ-spesifejä taitoja, jotka ovat vaikeasti määriteltävissä, vaikeaa mitata ja läheisesti yhteydessä asenteisiin
Geneeriset taidot (Generic skills) Taidot, jotka ovat laajasti sovellettavissa eri toimialoilla, ammattialoilla ja yrityksissä	Geneeriset kovat taidot Esim. taito työskennellä systemaattisesti	Geneeriset pehmeät taidot Esim. kyky asettua toisen asemaan
Erityistaidot (Specific skills) Taidot, jotka ovat sovellettavissa yksittäisillä toimialoilla, ammattialoilla ja yrityksissä	Spesifit kovat taidot Esim. toimintakyvyn arviointimenetelmien käyttötaidot	Spesifit pehmeät taidot Esim. <u>sotehy-<u>alan</u></u> asiakaslähtöiset vuorovaikutustaidot

*https://www.oph.fi/download/196130_osaaminen_2035.pdf

Kuva 1. Toimintakyky sotehy-alan geneerisenä ja spesifisenä osaamisena, esimerkkinä toimintakyvyn arviointiosaaminen.

Perustelut:

Lainsäädännöllinen perustelu:

Terveystalolaki⁶ sovelletaan kunnan järjestämisvastuuseen kuuluvan terveydenhuollon toteuttamiseen ja sisältöön. Lain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia sekä työ- ja toimintakykyä. Laki myös vahvistaa terveydenhuollon palvelujen asiakaskeskeisyyttä.

Laissa Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista⁷ säädetään kunnan velvollisuudeksi huolehtia ikääntyneen väestönsä terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemisesta sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamisesta. Lisäksi lain mukaan kunnan käytettävissä on oltava riittävästi monipuolista asiantuntemusta ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemisesta.

Sosiaalihuoltolaki⁸ sovelletaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon. Sosiaalityön tavoitteena on mm. vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä. Lain mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Liikuntalaki⁹ määrittää terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan elämäntapana eri vaiheissa tapahtuvaksi kaikeksi fyysiseksi aktiivisuudeksi, jonka tavoitteena on terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen. Lain mukaan kunnan tehtävänä on järjestää mm. terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Liikunta – Käypä hoito suosituksen mukaan säännöllisen liikunnan tulee kuulua pitkäaikaissairauksien ehkäisyyn, hoitoon ja kuntoutukseen¹⁰.

⁶ L1326/2010, Terveystalolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326> (Viitattu 28.11.2019)

⁷ L980/2012, Laki Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980> (Viitattu 28.11.2019)

⁸ L1301/2014, Sosiaalihuoltolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> (Viitattu 28.11.2019)

⁹ L390/2015, Liikuntalaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390> (Viitattu 28.11.2019)

¹⁰ Liikunta. Käypä hoito – suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecim ja Käypä hoito -johtoryhmän asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2016. (Viitattu 28.11.2019). Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä¹¹ ja Sosiaalihuollon ammattihenkilöistä¹² velvoittavat alan ammattihenkilöitä ylläpitämään ja kehittämään omaa ammattitaitoaan. Samalla ne velvoittavat näiden ammattihenkilöiden työnantajia luomaan edellytykset työntekijän osallistumiselle ammattitaitoaan ylläpitävään ja kehittäväseen täydennyskoulutukseen. Täydennyskoulutusvelvoite on myös kirjattu terveydenhuoltolakiin¹³ siten, että kunnan tai sairaanhoitopiiriin velvollisuus on huolehtia siitä, että terveydenhuollon henkilöstö, mukaan lukien yksityisen palveluntuottajan palveluksessa oleva henkilöstö, jolta kunta tai kuntayhtymä hankkii palveluja, osallistuu riittävästi terveydenhuollon täydennyskoulutukseen. Sosiaalihuoltolain¹⁴ mukaan kunnan tulee huolehtia siitä, että sosiaalihuollon henkilöstö peruskoulutuksen pituudesta, työn vaatavuudesta ja toimenkuvasta riippuen osallistuu riittävästi sille järjestettyyn täydennyskoulutukseen.

Sisällöllinen perustelu:

Toimintakyky-käsite on määritelty WHO:n toimesta vuonna 2001, jolloin se julkaisi toimintakyvyn kansainvälisen luokituksen ja siihen liittyvän viitekehysten: International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF. Toimintakyky määriteltiin tällöin monialaisesti ja monikulttuurisesti yhdenmukaisella tavalla. Tavoitteena oli, että väestön ja yksilöiden toimintakykyä ja terveyttä voidaan mitata, seurata ja vertailla kansainvälisesti yhdenmukaisella tavalla.¹⁵

Suomessa toimintakyvyn arvioinnin ja seurannan valtakunnallista koordinoitua toteuttaa THL. Suomalainen määritelmä toimintakyvylle on ”Toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista – työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimista – siinä ympäristössä, jossa hän elää.”¹⁶

Toimintakykytieto on kaikkien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työssään käyttämää tietoa. Se kuvaa sekä kehon toimintoja että ihmisen toimia ja osallistumista arjessa. Toimintakykytieto on vaikuttavien palvelujen pohja.¹⁷ Toimintakyvyn arvioinnin periaatteita ovat 1) arvioinnin tarkoituksenmukaisuus ja riittävä laaja-alaisuus, 2) asiakkaan näkökulman huomiointi, 3) tilanteeseen sopivien, pätevien ja luotettavien arviointimenetelmien käyttö, 4) arvioinnin tekemiseen ja tulosten tulkintaan riittävän osaamisen varmistaminen, 5) arviointitulosten pohjalta tavoitteiden, toimenpiteiden ja seurannan suunnittelu.¹⁸

Vuonna 2017 Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Kuntoutuksen uudistamiskomitea on todennut raportissaan¹⁹, että kuntoutuksen tulee olla kiinteä osa ihmisen hoito- ja palvelukokonaisuutta. Komitealle jätetyt kannanotot korostivat mm. moniammatillisen osaamisen sekä kuntouttavan työotteen osaamisen vahvistamista. Komitea ehdottaa, että toiminta- ja työkyvyn arvioinnin perustana tulee käyttää kansainvälistä toimintakyvyn viitekehystä, ICF (s.45–46, ehdotus nro 7). Komitean raportissa tuodaan esille asiakkaan moniammatillinen toimintakyvyn arviointi ja tarve luotettaville ja päteville sekä eri käyttötilanteisiin soveltuville toimintakyvyn arviointimenetelmille. Kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi edellyttää raportin mukaan

¹¹ L559/1994 Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940559> (Viitattu 28.11.2019)

¹² L817/2015 Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817> (Viitattu 28.11.2019)

¹³ L1326/2010, Terveydenhuoltolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326> (Viitattu 28.11.2019)

¹⁴ L710/1982, Sosiaalihuoltolaki. Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 53 §. 28.1.2005/50. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1982/19820710#a28.1.2005-50> (Viitattu 28.11.2019)

¹⁵ WHO, International classification of functioning, disability and health, ICF. Geneva, World Health Organization 2001.

¹⁶ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Mitä toimintakyky on? <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on> (Viitattu 28.11.2019)

¹⁷ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Toimintakyky tietojärjestelmissä. <https://thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/ohjeet-ja-soveltaminen/rakenteinen-kirjaaminen-sosiaali-ja-terveydenhuollossa/terveydenhuollon-rakenteinen-kirjaaminen/toimintakykytiedon-kirjaaminen/toimintakyky-tietojarjestelmissa#tark> (Viitattu 28.11.2019)

¹⁸ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Arvioinnin perusteita. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/toimintakyvyn-arviointi/arvioinnin-perusteita> (Viitattu 28.11.2019)

¹⁹ Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö raportteja ja muistioita 2017:41. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160273> (Viitattu 28.11.2019)

vertailukelpoista toimintakyvyn arviointia. Raportissa tuodaan esille myös tarve toimintakyvyn mittaamisen systemaattisuuteen ja kuntoutuksen tietopohjaan.

THL:ssä vuoden 2019 alussa käynnistynyt Kuntoutuksen tietopohja (Kuti) – hanke²⁰ pyrkii vastaamaan Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportissa²¹ esittämiin ehdotuksiin. Hankkeen keskeinen tavoite on rakentaa edellytyksiä kuntoutuksen tietopohjalle. Yhtenäinen tietopohja kehittää yksittäisen asiakkaan toimintakyvyn seurantaan. Tietopohjaa tarvitaan, jotta asiakkaiden toimintakyvyn ja kuntoutumisen arviointi ja seuranta yhdenmukaistuisivat. Lisäksi tietopohjaa tarvitaan, että toimintakykytieto olisi hyödynnettävissä kuntoutusprosessien vaikutusten seurannassa ja johtamisessa sekä kuntoutuksen vertailutiedon koostamisessa yli organisaatorajojen.²²

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan vuonna 2018 julkaisema hankeraportti Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus²³ nostaa esille yhtenä tulevaisuuden osaamistarpeena toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin osaamisen.

THL:n julkaiseman Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö vuonna 2014 – tilastoraportin²⁴ mukaan kunnissa työskenteli yhteensä noin neljännesmiljoona ammattilaista, joista terveyspalveluissa 132 000 työntekijää ja sosiaalipalveluissa 126 000 työntekijää. Tämän henkilöstöryhmän keskiarvoikä tällöin oli 44,7 vuotta. Siten suuri osa sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillisesta henkilöstöstä ei ole saanut peruskoulutuksessaan nykykäsityksen mukaista toimintakykyosaamisen perusteita ja käsitteistöä. Tämä vaikeuttaa sotehy-asiakkaan toimintakyvyn arvioinnin, seurannan ja tukemisen yhtenäisten käytäntöjen toteutusta. Tämän osaamisvajeen kaventamiseksi tarvitaan vahvaa kansallista panostusta sekä eri toimijoiden tiivistä yhteistyötä toimintakykyosaamisen kaikilla kehittämisen osa-alueilla kaikissa sotehy-palveluissa.

---

²⁰ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Kuntoutuksen tietopohja – hanke (KUTI). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kuntoutuksen-tietopohja-hanke-kuti-> (Viitattu 28.11.2019)

²¹ Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö raportteja ja muistioita 2017:41. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160273> (Viitattu 28.11.2019)

²² Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Kuntoutuksen tietopohja – hanke (KUTI). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kuntoutuksen-tietopohja-hanke-kuti-> (Viitattu 28.11.2019)

²³ Kangasniemi Mari ym.: Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39/2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160883/39-2018-Optimoitu%20sote-osaaminen.pdf> (Viitattu 28.11.2019)

²⁴ Kuntien terveys- ja sosiaalipalveluiden henkilöstö 2014.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126388/Tr16_15_kokonaisraportti.pdf?sequence=4&isAllowed=y (Viitattu 28.11.2019)

2.12.2019

Tiina Kirmanen
ennakointiryhmän puheenjohtaja

JAKELU Opetus- ja kulttuuriministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Työ- ja elinkeinoministeriö
THL
AMEO
AMKE ry
Arene ry
UNIFI ry

TIEDOKSI Osaamisen ennakointifoorumin ohjausryhmä